

KELTI NA PODRUČJU OSIJEKA

Jasna Šimić

Kelti su se u južnoj Panoniji prvi puta pojavili najvjerojatnije tek krajem 4. st. pr. Kr., a to je bila tek jedna od etapa njihova kretanja prema europskom jugoistoku, tj. prema Makedoniji, Grčkoj i istočnom Sredozemlju. Zauzimanjem panonskog Podunavlja, Kelti su željeli osigurati zaleđe i formirati snažna vojna središta za pohode prema jugu Balkanskog poluotoka. Nakon smrti Aleksandra Makedonskog 323. godine, pojačao se intenzitet naseljavanja južne Panonije i do kraja 4. st. ti su prostori već u potpunosti bili zaposjednuti.

Tijekom sljedećih nekoliko desetljeća keltska plemena su se konsolidirala u zauzetim područjima i bila spremna za daljnje napredovanje. To su ostvarili 279. g. pr. Kr., kada je poduzet veliki pohod prema jugoistoku, u kojem su sudjelovala različita keltska plemena kao i starosjedilački narodi – Panoni, Dačani, Tračani itd. Pohod je završio neuspjehom i porazom kod Delfa u Grčkoj, pa se najveći dio Kelta vratio u Panoniju. Od tada ih u povijesnim izvorima (Strabon) nalazimo pod imenom Skordisci (Veliki i Mali Skordisci).

Veliki Skordisci obitavali su uglavnom na području današnje Hrvatske, na zapad otprilike do zapadnog ruba slavonskog gorja, na sjeveru su obuhvaćali Baranju, a na jugu Bosansku Posavinu, tj. desnu obalu Save. Skordisci su etnički miješana populacija koju su činili starosjedilački Panoni u zajednici s doseljenim Keltima, no vodeću ulogu do kraja njihove samostalnosti imala je vladajuća keltska komponenta, što je dalo izrazit pečat cjelokupnoj kulturi toga razdoblja. Stoga vrijeme mlađega željeznog doba, od kraja 4. st. pr. Kr. do početka 1. st. u našim krajevima, nazivamo keltsko-latenskom kulturom.

Na mjestu današnjeg Donjega grada u Osijeku, Kelti su podigli prostrano naselje što je obuhvaćalo i dio naselja i nekropole predkeltskih Panona. Prva istraživanja počela su potkraj 19. stoljeća, kada je tadašnji kustos osječkog Muzeja, Vjekoslav Celestin, prateći zemljane radove pri gradnji vojarni i Tvornice koža u Donjem gradu i prikupljajući nalaze, došao do prvih saznanja o Keltima i njihovom naselju na području Osijeka.

Već od 30-ih godina 20. st., a naročito od 70-ih godina do danas, mnogobrojna zaštitna arheološka istraživanja na mnogim mjestima u Donjem gradu, omogućila su relativno dobar uvid u život Skordiska na ovom području, unatoč činjenici što je veći dio naselja nepovratno uništen izgradnjom rimske Murse, a naročito samoga Osijeka od 18. st. nadalje.

Vjekoslav Celestin prvi je došao do saznanja o Keltima na području Osijeka

Na temelju svih dosadašnjih istraživanja i slučajnih nalaza, znamo da je naselje Skordiska bilo podignuto na visokoj dravskoj obali, na zapadu otprilike do početka Carinarnice, na jugu vjerojatno do Vukovarske ulice i to samo u svojem zapadnom dijelu. Istočna je granica naselja nejasna jer se pojedinačni latenski nalazi sreću na istok sve do Zelenog polja. Područje s latenskim nalazima dugačko je otprilike 2 km, a široko oko 0,5 km, pa nije nerealno pretpostaviti kako se radi o dvama naseljima, od kojih je ono zapadnije bilo veće i imalo važniju ulogu. Sudeći prema arheološkim nalazima, to se veće naselje prostiralo od zapadnog ruba Kliničke bolnice do Tvornice koža na istoku, te najviše 400 – 500 m prema jugu.

Za sada još nije poznato jesu li naselja u svim razdobljima keltsko-latenske kulture postojala na istim mjestima i obuhvaćala istu površinu. Također nije poznato je li, bar ono veće naselje u svojem mlađem stupnju bilo utvrđeno, za što postoji velika vjerojatnost.

Unutar zapadnog naselja ustanovljena su dva radio-nička središta za izradu keramike i dva za obradu kovina.

Veliki broj keramičarskih peći otkriven je na prostoru zgrade novoga Kirurškog odjela (istraživanja 1988. i 1989. g.) i na mjestu vojarne južno od Kliničke bolnice (devedesete godine 19. st.).

Talioničke peći, komadi troske i mnoštvo stožastih grafitnih posudica za taljenje kovina pronađeni su također na mjestu Kirurgije te u iskopu za potrebe Pristaništa, uz Dravu sjeverno od Bolnice, 1934. godine.

Ostaci naselja i dijelovi poluzemuničnih nastambi otkriveni su i istraženi na nekoliko mjesta u Donjem gradu, a tijekom svih istraživanja prikupljeno je veliko mnoštvo arheoloških nalaza: oružje, oruđe, nakit, dijelovi nošnje, keramičke posude i ostale izrađevine (utezi za tkalačke stanove, pršljenci za preslice), razne kamene, koštane i rožnate izrađevine, ostaci prehrane, novac itd., koji zajedno s onim nepokretnim nalazima, kao što su nastambe, otpadne i skladišne jame, grobovi, peći itd. – upotpunjuje naše znanje o životu Skordiska na području našega grada, istočne Hrvatske, ovog dijela Europe i Kelta u cjelini.

Posebnu skupinu arheoloških nalaza čine predmeti koji govore o prehrani žitelja naselja, kao što su npr. tri do sada pronađene udice, od kojih su dvije vrlo velike – očigledno za lov krupne ribe. O tome da su žitelji naselja često imali ribu na jelovniku svjedoče i nalazi ribljih kostiju i ljustica pronađenih u otpadnim jamama. Velika količina kostiju domaćih životinja i divljači svjedoči o njihovunezanemarivomudjelu u prehrani, a mnogobrojni kameni žrvnjevi govore pak o zastupljenosti žitarica.

Polovinom 20. st. iskopom zemlje za potrebe ciglane na Zelenom polju otkriveno je i, nažalost, uništeno veliko keltsko groblje, s mnogobrojnim grobovima i bogatim grobnim priložima, od kojih je samo manji dio dospio u Muzej Slavonije u Osijeku. Od ukupno 53 pouzdano ustanovljena groba, četiri su bila paljevinska, a ostali kosturni, s pokojnicima položenima u ispruženom položaju na leđima. Među kosturnim grobovima jedan je bio dvojni, a za dva se groba u dokumentaciji Muzeja spominje kako su bila u kružnoj, a ne uobičajeno izduženoj raci.

Opis jednoga od paljevinskih grobova predočava nam bar djelomično način na koji se obavljao ukop prema tom običaju. Spaljene kosti pokojnika nalazile su se u povećem loncu u funkciji žare, poklopljenom zdjelicom na koju su

bili položeni savijeni mač s koricama i štit, od kojega je preostao samo željezni umbo. Do žare su položena dva koplja, a ispod nje nalazila se pojasna kopčica.

U grobovima su pronađeni brojni predmeti kojima su Skordisci opskrbljivali svoje pokojnike za drugi život: oružje (mačevi s koricama i opremom za vješanje na pojas, koplja, bojni noževi, umba), nakit (fibule, narukvice, pojasi, staklene i, u jednom slučaju, zlatne perle, privjesci, prsteni), keramičke posude i razni koštani i metalni predmeti (dijelovi odjeće i obuće, konjaničke opreme itd.).

Sudeći prema sadržaju grobova, ova je nekropola pripadala starijem i srednjem razdoblju keltsko-latenske kulture, odnosno vremenu od druge polovine 4. do završetka 2. st. pr. Kr. Međutim, kako je naselje živjelo sve do kraja mlađeg željeznog doba, tj. do rimskih osvajanja ovih krajeva, morala je u njegovoj blizini postojati nekropola i iz tog vremena, no do sada još nije otkrivena. U tom bi smislu indikativan mogao biti nalaz paljevinskog groba, otkrivenoga 1936. godine na uglu današnje Monspergerove ulice i Ulice cara Hadrijana, zapadno od Kliničke bolnice.

Osim spomenutih, moguće je postojanje još najmanje jednoga keltskog naselja na području što ga obuhvaća današnji Osijek. Naime, u Višnjevcu su 80-ih godina 20. st. pronađene željezne škare latenskoga tipa, inače jedan od keltskih izuma. Također, pri raznim zemljanim radovima u tzv. Mađarskoj Retfali, tj. dijelu Retfale omeđenome na jugu Strossmayerovom, na istoku

i sjeveru Petefijevom, a na zapadu Mlinskom ulicom, pronađeni su 80-ih i 90-ih godina ulomci latenskih keramičkih posuda.

Dakako da istraživanja keltsko-latenske kulture i života Kelta na području našega grada nisu završena i puno je nepoznanica na koje možda nikada nećemo moći odgovoriti. Većina keltskog naselja uništena je, a sve do sada otkriveno i istraženo samo su mali djelići njihova života koji pokušavamo rekonstruirati i upoznati najbolje što možemo.

Keltski novac, Skordisci, 3. - 2. st. pr. Kr.

Keltska keramika

